

Weten wij wat er vandaag in Congo leeft? Wat verwachten de Congolezen van het leven, en van ons? Over enkele weken viert onze voormalige kolonie vijftig jaar onafhankelijkheid. Reporter Hans Vandeweghe trok voor uw krant door de mijnprovincie Katanga – soms undercover, soms vergezeld van de staatsveiligheid, maar altijd ver van de

platgetreden paden van Kinshasa – om in zeven afleveringen de gezichten van Congo te ontdekken. Hij verbleef tussen de dakloze kinderen van Lubumbashi, volgde de strijd van de legendarische Witte Pater Père Baudouin, sprak met de Congolezen van vandaag en trok ook naar Kipushi, een diepe poel van ellende waar de Belgen ooit als goden leefden.

DE LAATSTE MISSIE VAN DE WITTE PATER

Meer dan vijftig jaar leeft hij al tussen Congolezen. De gruwelen van zeven oorlogen heeft hij meegemaakt en soms ternauwernood overleefd, zoals die ene keer dat hij zijn eigen onthoofding op de radio hoorde. Witte Pater père Baudouin is een begrip in Congo en zijn leven is een boek waard. Dit is zijn verkorte verhaal.

Om 6 uur ontwaakt de Avenue Kasai 163 in Lubumbashi. Even later, na een kort ontbijt, hobbelt een monumentale man met lang wit haar en gekleed in een fleurig Congolees hemd naar zijn kleine namaak-Jeep. Zijn kruk gooit hij achterin, Jimmy de waakhond loopt met hem mee. Eenmaal door de poort, wordt die netjes opnieuw gesloten door de zwarte werkmans van het huis van de paters-missionarissen.

Zes dagen per week – op maandag neemt hij vrij – stuurt père Baudouin vaardig langs alle putten in de weg, vloekt hij af en toe onhoorbaar, kankert op wat hem niet bevalt (en dat is heel wat), geeft commentaar op alles wat hij ziet en rijdt hij recht op zijn doel af: het hospitaal Jason Sendwe, het tweede grootste hospitaal in Congo, genoemd naar een vermoorde vrijheidstrijder.

Elke dag begint hij met een korte mis in de kapel van het ziekenhuis – op zondag is het een mis met alles erop en eraan – en daarna bezoekt hij 'zijn' patiënten. Een jaar geleden kreeg hij een elektrische rolstoel, een

godsgeschenk. 'Enfin, niet dat God er iets mee te maken had. Ik heb een vriend in België die voor mij afgedankte rolstoelen verzamelt en hij kon deze hier op de kop tikken. *Fantastique ce truc*, het neemt zelfs de hellingen. Alleen voor putten moet ik oppassen.' Even later bij een rondleiding door de puinhoop Sendwe dondert hij bijna uit zijn fantastische stoel. 'Un passage difficile', lacht hij.

'Ik ben Congolees'

Baudouin Waterkeyn is vorige week, op 14 mei om precies te zijn, 79 geworden. Hij loopt op zijn laatste benen, zegt hij zelf, en dat is vooral letterlijk te nemen. Hij is versleten, het doet allemaal pijn, maar het meeste ziet hij af van zijn enkel. Toen hij vorig jaar in België was voor groot onderhoud zei een dokter hem dat hij te oud was om nog geoperreerd te worden, maar daar legt hij zich niet bij neer. 'Ik wil van die pijn vanaf. Het bestaat niet dat ik te oud ben. Ik werk nog zes dagen op zeven, twaalf uur. Nu goed, ik heb ook geen alternatief. Het is werken tot het niet meer gaat. Vorig jaar is mijn col-

PÈRE BAUDOUIN WATERKEYN IS AL EEN HALVE EEUW MISSIONARIS

Aan het mortuarium klinken oorverdovende klaagzangen. Baudouin: 'Hier wen ik nooit aan.'

Père Baudouin: 'Het celibaat is een moeilijke affaire. Ook ik heb ermee geworsteld.'

lega van 84 vertrokken naar ons rusthuis in Varsenare. Voor mij is dat nu geen optie. Ik ben Congolees. Congo is mijn land.'

Hoe is het allemaal begonnen? Zijn blik dwaalt af, hij put in zijn massale archief opgeslagen onder die witte haren. Foto's heeft hij niet meer, alles van voor '91 is in de verschillende plunderingen gebleven. Het is mondelinge overlevering, al heeft hij twee jaar geleden ten behoeve van zijn vijftigjarige Congojubiläum wel één en ander genoteerd.

Met negen kinderen waren ze bij de Waterkeyns en daarvan zijn er nog twee in leven, hijzelf en zijn zus Monique die in Canada woont, met wie hij af en toe Skype. 'Internet, e-mail en Skype hebben ons leven zoveel aangenamer gemaakt.' Eén van zijn broers was André Waterkeyn, de ingenieur die het Atomium bouwde.

Baudouin Waterkeyn was een oorlogskind en later zou hij nog eens zeven oorlogen meemaken, maar dan in Congo. 'Die Tweede Wereldoorlog was gewoon spannend voor een kind. Wij verhuisden van Brussel naar Duinbergen waar we een huis hadden. Toen het daar onveilig werd, trokken we naar de Pyreneeën met ons hele hebben en houden op twee moto's en in een oude Fiat. Naar Lourdes, jawel. Daar aan die grot is het fout gegaan met mij. (giert het uit) Echt waar, daar heb ik mijn roeping gekregen. In 1943 zijn we terug-

VAN CONGO DEEL 4

Kinshasa

KATANGA

Père Baudouin: 'Sendwe is mijn laatste missie en dat is frustrerend. Nu zie ik de hele godganse dag wrakken, van wie je niet weet of ze hier ooit nog buiten geraken. Daarom ga ik vaak langs bij de kleine kinderen. Die lachen als ik een speeltje breng.'

gekeerd naar Brussel en ben ik bij de scouts gegaan. Dat waren echte scouts, niet die bezigheidstherapie van vandaag. Wij deden aan goede werken. Wij zochten logies en huisraad voor mensen die uit hun huizen waren gezet of op de vlucht waren.'

Stokslagen

Het levensverhaal van pater Damiaan gaf de laatste duw. Molokai en de leprozen begeisterten de jonge Baudouin. Salesiaan dat zou hij worden, maar de Salesianen - volgelingen van Don Bosco - vonden bij hem niet de juiste instelling. 'Toen kon men nog selecteren, maar waarom ze mij afwezen, weet ik niet. De Witte Paters wilden mij wel een kans geven.' Zijn opleiding verliep met hor-

ten en stoten. Hij noemt zichzelf een beetje apart en dat is hij zeker, vandaag wellicht nog meer apart dan vroeger. Op school kwam hij geregeld in conflict met leraars, zoals die ene keer dat hij in de les Swahili een kip (kuku) opzettelijk als *kuukuu* (kontje) uitsprak in plaats van *koekoe*. Veel meer zonde kan hij zich niet herinneren.

En toen - na die opleiding - ging het richting Congo, een paradijs, zo leek het aanvankelijk. Een van zijn eerste nachten - onderweg naar zijn eerste post Kalima, in de Maniéma - sliep hij in Bukavu, aan het Kivumeer. 'Ik kreeg een kamer in een kasteel van een Belg. Later zou dat kasteel de eigendom worden van Mobutu. 's Morgens kwam een bediende mij wekken met

ZE VROEGEN DE BEVOLKING OF IK EEN GOEDE PATER WAS. IK ZAT OP DE KNIEN MET DE KALASHNIKOV TEGEN HET HOOFD. ER HAD ER MAAR ÉÉN IN HET PUBLIEK MOETEN ZEGGEN DAT IK EEN SLECHTE WAS EN IK HAD PRIJS

”

een handdoek. Of *le père* zijn bad wilde nemen na of voor het ontbijt? Ik dacht: *Allez, Congo is nog zo slecht niet.*'

Congo heeft hij nog nooit slecht gevonden, ook niet toen hij in een hut sliep en zijn leven aan een zijden draadje hing. De eerste twee jaar als Witte Pater waren onder het koloniale bewind, maar het einde van een tijdperk diende zich aan. 'Aanvankelijk merkte ik niks; het systeem werkte, vanuit mijn standpunt dan. Er was gratis onderwijs, gratis ziekenzorg en er waren goeie dokters. Ik werd tot schooldirecteur gebombardeerd en ik kreeg geld om de leraars te betalen. En het enthousiasme voor de religie dat in België al aan het afbrokkelen was, daar had je in Congo geen last van.' De onafhankelijkheid kwam relatief snel, in de zomer van 1960. Baudouin dacht aanvankelijk dat het een feest zou worden en

die ochtend installeerde hij de versterker en de luidsprekers om alle speeches vanuit de school door de stad te laten schallen. 'Tot we Lumumba hoorden. Toen heb ik alles onmiddellijk afgebroken. Dat was aanzetten tot haat en geweld tegen de blanken. Drie weken later moest ik voor het eerst tegen de leraars zeggen dat er geen geld was. België betaalde niet meer en Congo betaalde niet. Een politicus van Lumumba's partij heeft mij toen laten afranselen met de stok, gelukkig is na tien minuten de inspecteur tussengekomen. Ze hebben mij voor dood in het cachot gelegd en daar ben ik na een uur weten te ontsnappen.'

Onthoofd, maar levend

De rust keerde tijdelijk terug, maar in 1964 werd Kalima ingenomen door de rebellen van de Maoïst Pierre Mulele en de ellende begon van voren af aan. De Mulelisten deden ook al een beroep op kindsoldaten en hun aantrekkingskracht was groot. Baudouin was als aalmoezenier van de plaatselijke scoutsvereniging net op kamp in de brousse, toen hij orders kreeg van zijn overste om terug te keren. Het geweld was hevig en Baudouin had op de terugweg zijn scouts opgeroepen zich niet bij de rebellen aan te sluiten, iets wat de Mulelisten niet konden waarderen. 'Op een avond zaten we te luisteren naar de radio van de BRT, naar de Vlaamse uitzendingen omdat de rebellen die niet begrepen. Daar werd gezegd dat Kalima in handen van de rebellen was gevallen en dat verschillende missionarissen waren vermoord. Onder anderen de bekende Witte Pater père Baudouin. We keken verwonderd. Ik was nog onthoofd ook. Al mijn collega's lachten, maar ik dacht aan mijn familie.'

Drie dagen duurde het, voor hij hen per telegram kon geruuststellen. Hij vroeg de rebellen die het postgebouw hadden ingenomen om het telegram met de ontkenning van zijn dood te versturen, maar ze gingen in conclaaf. Baudouin begreep maar al te goed wat ze zegden: '*Hij moet toch dood, dat versturen we beter niet.*' Ik vroeg om die telegram toch te versturen en in ruil zou ik elke avond een film komen spelen in hun kamp. Het telegram vertrok en die avond heb ik *Tarzan* ge-

●●● Lees verder p26

... vervolg van p25

draaid. Na een uur heb ik mijn lamp laten springen waardoor ik terug naar huis kon. Toen ik binnenkwam hoorde ik net het nieuws dat ik toch niet dood was.'

Veel heeft het in die tijd niet gescheeld. Elke vrijdag was het verzameldag. De vrachtauto kwam langs en ze reden naar het plaatselijke voetbalstadion, het favoriete executieoord. 'Het waren openbare tribunalen. Elke keer hetzelfde scenario: ze vroegen de bevolking of ik een goede pater was. Ja, zei de bevolking. Al die tijd zat ik op de knieën met de kalasnikov tegen het hoofd. Na een tijd gaat dat wenen, maar er had er maar één in het publiek moeten zeggen dat ik een slechte was en ik had prijs gehad. Een parochiaan van mij had minder geluk. Die moest *mai Mulele* roepen – Mulele is groot – terwijl zijn kinderen één voor één werden afgeknald.'

Na vier maanden terreur werden de Mulelisten verdreven door een Zuid-Afrikaanse divisie en keerde de vrede terug.

Dood op het altaar

'Eigenlijk is het nooit lang rustig

geweest waar ik zat. Altijd weer wat ze in het Swahili *fudjo* heten: onrust en wanorde. In Kalima, in Kampene, in Sola: *fudjo*. Niet in Lubumbashi, maar hier ben ik niet zo graag als in de brousse. Ik zie hier alleen maar zieke mensen terwijl ik altijd tussen de jongeren heb geleefd.'

Zijn transfer naar Lubumbashi was geen straf, het was een noodzaak. Door zijn flebitis (ontsteking van de aders in de benen) moest hij na 2002 dicht bij een hospitaal wonen en was de brousse geen optie meer. Zijn ogen fonkelen als hij over zijn trektochten met de moto door het Congolese binnenland spreekt. Hoe hij de bevolking aanpraatte dat ze waterbekkens moesten bouwen, waardoor de bacteriën niet meer in het grondwater kwamen. Zijn specialiteit was toiletten laten graven. 'Zes meter diep, eiste ik. Anders kregen ze geen cement om een waterbekken te bouwen. Waarom zes meter? Omdat de vliegen geen zes meter diep gaan en dus niet eerst op de stront kunnen gaan zitten en daarna op het eten. Dat scheelde heel wat ziektes. Ik organiseerde een wedstrijd voor wie het snelst kon graven. Een man en een

DE EERSTE OCHTEND IN CONGO KWAM EEN BEDIENDE MIJ WEKKEN MET EEN HANDDOEK. OF LE PÈRE ZIJN BAD WILDE NEMEN NA OF VOOR HET ONTBIJT? IK DACHT: ALLEZ, CONGO IS NOG ZO SLECHT NIET

”

De mis is één grote Waterkeyn-show. Beziel, gedreven, soms agressief, soms boos, maar altijd weer zalvend. Zijn kerkgangers hangen aan zijn lippen.

vrouw hadden gewonnen. De vrouw haalde de aarde boven die de man uitgroef, maar de anderen in het dorp vonden dat hij bedrog had gepleegd. *Père, hij heeft maar één been en kan meer uitgraven dan iemand met twee benen.*

Landbouwprojecten waren ook zijn ding. Coöperatieven binnen kleine gemeenschappen werden opgericht en brachten hun waar aan de man. Het systeem werkte. 'Congo is een land waar veel kan, maar men moet willen. In

bepaalde streken moet men zelfs niet willen en komt de rijkdom zo boven drijven. Als het in de Kasai regent, liggen de ruwe diamanten soms voor het oprapen. Het is godgeklagd, al die nood, nergens voor nodig.'

In Kampene begon Waterkeyn voor het eerst met het bouwen van rolstoelen uit hout, voorzien van oude fietswielen. Tot hij later vrienden in België bereid vond om afdankers van bij ons op te sturen. 'Dit jaar hebben we de duizendste rolstoel in Congo

bezorgd.'

En al die tijd trok hij als aalmoezenier met zijn scouts in de brousse, eerder als avonturier dan als Witte Pater. Daar kwam hij tot leven. Hij leerde schieten van een collega-pater. 'Die kon schieten. Hij is uitgetreden en huurling geworden bij de troepen van Schramme (een Belgische koloniaal die een huurlingenleger leidde tot in 1968, *nvdr.*). Hij was een veel betere schutter dan een pater, maar ik schoot ook goed hoor. Ik had een tweeloop en op

De pater op ziekenbezoek. 'In België krijg je drie keer eten per dag. Hier krijg je niks.'

schoendoos vol. 'Ze wisten dat ik zou komen en van vroeg in de ochtend stonden mensen langs de weg ons op te wachten. Het deed goed dat ze mij nog herinnerden.'

De hel van Sendwe

'*Tas vu ça?* Beschamend, niet?' We bezoeken zijn hospitaal. Hij in zijn elektrisch karretje, ik er achteraan met fototoestellen en achter ons een heel gevolg van Baudouins medestanders. Bij alle ziekenzalen gaan we langs, maar we beginnen bij de zusters die elke dag eten maken voor de zieken voor wie de familie geen eten brengt. 'In België krijg je drie keer per dag eten, hier krijg je niks. Toen ik twee jaar geleden terugging naar België, heb ik de gouverneur gesmeekt om eten te schenken. Zijn vrouw heeft het nogal voor ons en dankzij haar hadden ze hier eten terwijl ik weg was. Anders waren de arme patiënten gecrepeerd.' In Sendwe ruikt het naar urine en rot vlees. Het is een hel voor een westerling, maar ook binnen Congo geniet het geen te beste reputatie. Het is ooit gebouwd als een modelhospitaal maar is helemaal uitgewoond. Vieze vloeren, vieze bedden, alles vies. Geen lopend water en vaak geen elektriciteit. Het personeel vecht met man en macht om iedereen zo goed mogelijk te verzorgen, schoonmaaksters krijgen twintig dollar per maand en werken zich uit de naad. Het zijn hele kleine druppels op hele hete platen.

Het mortuarium is voor de gelegenheid leeg, maar als ik een dag later langsliep, stijgen er oververdovende klaagzangen op vanaf de besloten koer. De koude rillingen lopen over onze ruggen. 'De *kilio*, de rouwzang, ik wen er nooit aan', zegt père Baudouin.

'Sendwe is mijn laatste missie en voor mij is dit bijzonder frustrerend. Ik heb altijd zieken mensen verzorgd en getroost, maar ik had meestal ook jongeren rond mij en gezonde levenskrachtige mensen. Nu zie ik de hele godganse dag wrakken, van wie je niet weet of ze hier ooit nog buiten geraken. Daarom ga ik vaak langs bij de kleine kinderen. Die lachen als je een speeltje brengt.'

Elke dag komt een oude militair langs. Hij is 65, zit in een rolstoel, want zijn twee onderbenen waren rot – twee soorten gangreen had hij – en die hebben ze moeten amputeren. Elke dag rijdt hij tien kilometer heen en tien kilometer terug van het militaire kamp tot de kapel. 'Dat doet hij omdat hij denkt dat ik hem aan prothesen kan helpen, maar ook om mij te bedanken. Weet je waarom? Die man heeft hier twee jaar in een bed gelegen en in al die tijd heeft hij geen enkele keer de chirurg gezien die zijn benen heeft afgezet. Geen enkele keer! Ik ben elke dag

ZE LATEN DE PASTOORS BETER TROUWEN, DAT ZOU VEEL MISERIE OPLOSSEN

”

langs gegaan. Ik dacht nooit dat hij het zou halen, maar nu is hij gezond en wel.' Hoeveel Congojaren hijzelf nog heeft te gaan? Hij weet het niet. Zo lang mogelijk, als het van hem afhangt. Voor alle zekerheid heeft hij een vzw gemaakt van zijn organisatie die instaat voor sociale hulp aan de zieken van Sendwe. Van alle kanten kregen ze hulp om de structuur op poten te zetten. 'Ideaal zou zijn dat een pater mijn werk overneemt, maar er zijn geen paters meer. Alle Belgische paters in Congo zijn oud en een Congolese pater begint daar niet aan. Wie wil zich in deze poel van ellende storten? In 2011 ga ik terug naar België voor een check-up. Misschien zeggen ze mij dan dat ik niet terug kan. Daarom moet het hier goed geregeld zijn.'

'Laat pastoors trouwen'

Op een meer bedachtzaam moment in onze gesprekken nam père Baudouin zelf het begrip geloofscrisis in de mond. Het was een zingevende afsluiter van een paar dagen in het spoor van een pater die heel zijn leven heeft opgeofferd aan het helpen van de zwarte medemens. 'Ik voel mij geen heilige, ik ben ook geen heilige. Ik heb gedaan waarvoor ik ben ingetreden. Soms heb ik God niet begrepen. Ik heb zoveel miserie gezien en nu aan het eind van mijn rit door Congo, zie ik de grootste ellende van allemaal. Ik kan daar geen vrede mee nemen.'

'Van in het begin had ik een aparte benadering van het geloof. Er zijn mij dingen verteld waar ik nog steeds vragen bij stel. Dat gedoe in de mis met *het lichaam van Christus* enzovoort, ik weet nog niet of ik daar wel in mee moet gaan... Soit, het zij zo. Meer moeite heb ik met de manier waarop sommige van mijn Afrikaanse collega's omgaan met hun kuisheidsgelofte. Ik ken situaties waarin meisjes hun apostolaat konden verdienen als ze drie keer met de pastoor naar bed gingen. Vandaag nog.'

'Het celibaat is een moeilijke af-

IK VOEL MIJ GEEN HEILIGE, IK BEN OOK GEEN HEILIGE. SOMS HEB IK GOD NIET BEGREPEN. IK HEB ZOVEEL MISERIE GEZIEN

”

faire. Ik heb daar ook mee geworsteld. We zijn niet gemaakt om alleen door het leven te gaan. (*lacht*) Na de jaren van de duivel – zo zeggen wij dat en dat is rond mijn veertigste gekomen – ging het allemaal wat makkelijker. Nu heb ik er gaan last meer van, neen. Wat vriendelijk dat je dat vraagt. (*buldert het uit*) Soms denk ik: ze laten de pastoors beter trouwen, dat zou veel miserie oplossen. Protestantse pastoors die hier in Congo overstappen naar de katholieke kerk en die al getrouwd zijn, kunnen getrouwd blijven. Het ene is met het andere te combineren. Zelf heb ik mij altijd gespiegeld aan mijn grootvader die priester is geworden nadat mijn grootmoeder is overleden. In Wimbledon nota bene, in het katholieke kerkje naast de befaamde tennisclub. Ze kennen father Waterkeyn daar nog.'

Of en hoe ze hem moeten herinneren? Hij zweert bekendheid af. Hij heeft gedaan wat hij moest doen en dat heeft hij zo goed mogelijk proberen te doen. Fouten? 'Natuurlijk, ik heb veel fouten gemaakt. Iedereen maakt fouten. Ik wil herinnerd worden als iemand die goed wilde doen.' Zo zal hij ook herinnerd worden. Op de laatste zondag van mijn verblijf in Lubumbashi was ik eregast van de zondagmis in de kapel. Ik had de Witte Pater gewaarschuwd dat ik niet de meest katholieke van alle Belgen was. Hij had gelachen en geantwoord: 'Dat had ik al lang gezien, maar ik vraag je toch te komen. Wil je na de dienst een kleine toespraak houden om de mensen een hart onder de riem te steken?'

Het was nog maar de tweede gunst die hij vroeg, na de smeekbede om een friteuse te kopen voor de zusters van zijn nieuwe vzw De Goede Samaritaan. Zo zouden ze beignets kunnen bakken om te verkopen en zo hun inkomen wat bij te spijkeren. De mis was één grote Waterkeyn-show. Bezield, gedreven, soms agressief, soms boos, maar altijd weer zalvend, raakte hij alle problemen van Congo aan. Zijn kerkgangers hingen aan zijn lippen. Na mijn woordje waarin ik de Congolezen vroeg om in hun jeugd te geloven, kreeg ik een omhelzing en stonden de tranen hem in de ogen. '*Merci, t'es un bon type.*'

'En jij dan', antwoordde ik. Bij het verlaten van de kapel stond een gehandicapte man. Of ik nog vijf minuten tijd had om de weldaden van père Baudouin te aanhoren. Natuurlijk. Dat was het minste voor een heilige die geen heilige wil zijn.

Volgende week:

Het verhaal van dr. Willy Arung, topchirurg met taxibedrijf

In Sendwe ruikt het naar urine en rot vlees. Het is ooit gebouwd als een modelhospitaal maar is helemaal uitgewoond.

kamp zorgde ik voor het eten. We aten elke avond aap. Ik heb er wat afgeschoten. Toen kon dat nog, nu niet meer. Terecht.' Hij was geen dierenbeul, want hij had zelf een aap als huisdier. Matunda rookte mee met zijn baasje, maar alleen rode Belga's. De zware versie die hij rookte zoals de Congolezen, in een blad gerold tot het laatste beetje tabak op was. Jammer genoeg is ook Matunda afgeschoten, maar niet door zijn baasje. 'Na zes jaar ging ik nog

eens met vakantie en toen ik weg was, bleek er geen huis te houden met Matunda. Hij kwam de mis verstoren en ze hebben hem doodgeschoten. Op het altaar, nog wel. Wat een dood voor een aap.'

Twee jaar geleden keerde hij terug naar een aantal van zijn parochies. Het feest was door vrienden georganiseerd ter gelegenheid van zijn vijftigste Congoverjaardag. Het werd een hartelijk weerzien. Daarvan heeft hij wel nog foto's, een hele